

STAD MET STERKE STRATEN

OVER WAT HET ROTTERDAMSE STRAATWERK KAN EN NIET KAN,
WAT DE DILEMMA'S ZIJN EN WAT DE PERSPECTIEVEN

VOORAF: WAAROM DEZE TEKST

Herman Meijer

'In het najaar van 2008 hebben ervaren bewoners, betrokken opbouwwerkers en verantwoordelijke bestuurders zich gebogen over het Rotterdamse straatwerk, het Opzoomeren en Mensen maken de Stad. Het verband waarin ze dit deden was een Masterclass van de Opzoomeracademie. Met deze tekst willen ze het belang van het straatwerk voor de stad in beeld brengen, zonder overdrijving en met een kritische blik. Dat Rotterdam met meer dan 1.800 actieve straten (45% van alle straten!) goud in handen heeft, daarvan zijn ze overtuigd. Voor een stad met zo'n diverse bevolking biedt dat zeer welkome mogelijkheden van ontmoeting en herkenning en een basis voor vooruitgang.

Wat ze ook zien, is dat dit waardevolle gemeenschapsbezit bescherming en onderhoud nodig heeft. Bovendien vraagt het om nieuwe ideeën zodat het bij de tijd kan blijven. De deelnemers aan de masterclass zijn stadsburgers met verschillende verantwoordelijkheden. Met deze tekst willen zij anderen, zowel in het opbouwwerk en het actieve bewonerskader als in de politiek, wijzen op het belang en de mogelijkheden van goed georganiseerde straten. De straat waar mensen wonen en met hun burens verkeren vertegenwoordigt een groot belang. Daarover gaat het hier.'

Herman Meijer, coördinator Masterclass van de Opzoomeracademie

MOGELIJKHEDEN

1. *Vertrouwdheid en wederkerigheid.* Straatwerk draagt bij aan het ontstaan van een gevoel van vertrouwdheid van bewoners in hun straat. Het legt de basis voor wederkerigheid: je staat elkaar over en weer bij. Wederkerigheid is de manier om vooruit te komen zonder dat er geld in het geding is.
2. *Sociale normering.* Het straatwerk draagt bij aan de vorming van gemeenschappelijke normen en goede gewoonten. Het kan op die manier vanzelfsprekendheden in het samenleven herstellen en nieuwe vormen van samenleven tot leven brengen. Gezien de brede waardering voor het Opzoomeren in de stad is het waarschijnlijk dat dit gevolgen heeft die het straatniveau overstijgen.
3. *Netwerkvorming.* Het straatwerk draagt bij aan de vorming en het onderhoud van netwerken in de straat. Deze netwerken hebben een sociaal en een politiek belang. Zij zijn voor de bewoners een steun in hun zelforganisatie en voor de stad als geheel dragen ze bij aan sociaal verband, onderlinge communicatie en aanspreekbaarheid.
4. *Uitbreidbaarheid.* Het straatwerk kan in potentie driekwart van alle straten in de stad bestrijken. De jaarlijkse groei bedraagt maximaal 450 straten (aannahme: dat afgehaakte straten gereactiveerd worden).
5. *Thematische verbreding.* Het straatwerk kent potentieel een thematische verbreding tot alle levensgebieden die straatbewoners met elkaar willen delen. 'Schoon, heel en veilig' zijn uitbreidbaar met thema's op gebied van cultuur, recreatie, sport, zorg en mogelijk zelfs arbeid.
6. *Signalering.* Straatnetwerken hebben betekenis voor de (deel)gemeentelijke signalering van kwesties die spelen op het niveau van de straat, resp. (opgeteld) van de buurt, de wijk, het stadsdeel of de stad.
7. *Belangenbehartiging.* Straatnetwerken kunnen de belangen behartigen van de straatbewoners tegenover de overheden en de gemeentelijke diensten.
8. *Agendavorming.* Straatnetwerken kunnen bijdragen aan de (deel)gemeentelijke agenda. Zij formuleren gebreken en tekorten, maar dragen ook oplossingen en nieuwe initiatieven aan.
9. *Burgerschap in een netwerksamenleving.* Zelforganisatie van bewoners op het niveau van de straat is een oefening in modern burgerschap. Het is een lichte vorm van zelfbestuur, het is een oefening in communicatie, het is een vorm van onderlinge zorg, het legt verbindingen met het bestuur van de stad. Op die manier is de straat een oefenschool voor sociaal burgerschap, met politieke aspecten.

BEPERKINGEN

1. *Eindigheid straat (schaal).* De straat is klein van schaal. Wat in de straat kan, is op niveau van de buurt niet per se mogelijk. De relatie goede straat - goede buurt is onzeker. Het is voor een straat lastig om 'op te schalen' en een kwestie op de politieke agenda te krijgen. Er is ook een intrinsieke beperking: niet heel het leven speelt zich in of op straat af; niet alle problemen waar bewoners mee zitten, kunnen op straatniveau worden opgelost.
2. *Zelfopsluiting.* De straat is een beperkte horizon. Sommige straten kennen een overmaat aan cohesie. Zij beperken contacten met de buitenwereld door versterking van de beeldvorming daarover, binnen de veilige grenzen van de straat (het probleem van de 'antistedelijke straat'). Ook straatwerk kan bewoners opsluiten in hun straat.
3. *Oppervlakkigheid.* Buren zijn geen vrienden. Juist omdat men dagelijks met buren geconfronteerd kan worden, willen straatbewoners elkaar niet diepgaand leren kennen. Het niveau van wederzijdse verplichting mag niet te hoog worden. Zij moeten, ondanks verschillen, 'met elkaar verder kunnen'. Dat vraagt om een wijze beperking in de diepgang van contacten. Het streefniveau voor straatwerk kan niet veel verder reiken dan 'vertrouwde vreemden'.

4. *Grote verschillen in eigenbelang.* Niet iedereen heeft hetzelfde belang bij de straat. Ouders met kinderen hechten een ander gewicht aan de straat dan werkende tweeverdieners zonder kinderen. Zulke verschillen in eigen belang bij de straat beperken de reikwijdte van de gezamenlijkheid.
5. *Grenzen aan de belasting.* Een straatnetwerk kan een beperkt aantal taken aan. Een groep vrijwilligers, die in beginsel niet meer zijn dan goede buren, kan niet tot in het oneindige worden belast met sociale vraagstukken. Soms moeten zij zelfs beschermd worden tegen claims op het terrein van zorg, veiligheid en vrijetijdsbesteding.
6. *Kwetsbaarheid.* Straatgroepen zijn gevoelig voor interne conflicten en spanningen in de straat. Ook de verhuizing van gangmakers kan grote gevolgen hebben. Daarnaast kunnen succesvolle straatgroepen last krijgen van instanties die het succes voor zichzelf claimen, een vorm van onteigening die demotiverend werkt.

DILEMMA'S

1. *“Weigeraars”*. Het straatwerk gaat uit van de vrijwillige aaneensluiting van bewoners rond activiteiten of afspraken. Niet iedereen doet mee. Sommigen stellen zich vijandig op. Ingeval weigering gebeurt bij activiteiten met een vrijetijdskarakter stellen actieve bewoners (en opbouwwerk) zich blijvend uitnodigend op. Zo voorkomen ze verharding bij de weigeraars. Wanneer het gaat om afspraken die de leefbaarheid van de straat raken, zijn vormen van zachte dwang toelaatbaar, bijvoorbeeld met een formele brief van medebewoners. Bij overtreding van publieke regels wordt een beroep gedaan op autoriteiten.
2. *Sociale uitsluiting*. Vrijwillige deelname houdt per se in dat wie wil deelnemen niet geweigerd kan worden. Ook mogen ongeschreven regels deelname niet tegenwerken. Het komt toch voor dat in straten sommigen zich organiseren met uitsluiting van anderen. Inzet van publieke middelen mag dit niet honoreren. Overbrugging van de scheiding wordt met inzet van publieke middelen (‘premie op bruggen bouwen’) gehonoreerd.
3. *Spontaniteit, dwang en organisatie*. Sociale verbanden bloeien bij gratie van spontaniteit. Sturing door opbouwwerk, inzet van overheidsmiddelen en methodische voorschriften kunnen hiermee botsen. Wanneer middelen worden ingezet om sociale verbanden te versterken of in het leven te roepen (‘vanzelfsprekendheden te bewerkstelligen’), kan dit dwars staan op reeds aanwezige vormen van socialiteit. Omgang met dit dilemma vereist een open oog voor vormen van spontane organisatie en vakbekwaamheid.
4. *Definitiemacht (wie zegt dat iets een probleem is?)*. De situatie van een straat kan gedefinieerd worden in problematische termen, bijvoorbeeld van overlast of asociaal gedrag. Diegenen die de situatie definiëren zijn daartoe in de gelegenheid, diegenen die aldus mee gedefinieerd worden, wellicht niet. Ook het tegenovergestelde is denkbaar: een straat wordt als gezellig of levendig gedefinieerd, terwijl sommige bewoners verkommeren. Voorafgaand aan elk optreden of interventie moet de situatie van de straat benoemd zijn in termen die ook gelden voor anderen dan de actieve en mondige bewoners.
5. *Macht in de straat*. Een straat kan te maken krijgen met concurrerende bewonersinitiatieven. Dit kan de vorm hebben van aanhangers van Opzoomeren/MMS enerzijds en een ‘vrije’ vorm anderzijds. Opbouwwerkers kunnen daartussen klem komen te zitten. Zij zullen proberen te vermijden dat ze partij worden in het conflict. In zulke gevallen wordt gezocht naar alternatieve routes tot overeenstemming door onderzoek van de verhoudingen.
6. *Inzet op welk netwerk?* Het opbouwwerk heeft te maken met een algemene missie van samenlevingsopbouw en met productafspraken in het straatwerk. Bewoners zijn voor hun bestaanskwaliteit niet alleen afhankelijk van straatnetwerken, maar ook van netwerken rond onderwijs, arbeid, zorg, politiek en vrije tijd. Dit kan werkers voor dilemma’s plaatsen. Opdrachtgevers zouden in hun opdracht voor straatwerk vrije ruimte moeten laten, met het oog op ontwikkeling van andere netwerken die in het belang van bewoners zijn.

PERSPECTIEVEN

Het straatwerk kan nog groeien in omvang.

Van de ruim 4.000 Rotterdamse straten zijn meer dan 1.800 'actief'. Circa een kwart hiervan wisselt jaarlijks. Groei is vooral mogelijk door positieve verleiding. Opzoomeren werkt aanstekelijk. Straatgroepen zijn met hun activiteiten voor anderen een aantrekkelijk voorbeeld. Deze werking wordt vergroot door partnerschappen, adoptie, straat tot straat ontmoetingen, scholing van gangmakers, belonen van initiatieven, deelgemeentelijke en stedelijke berichtgeving.

Vergroting van de omvang gebeurt ook door aan straten te trekken. Dit vindt vooral plaats door het programma Mensen maken de Stad. Intensieve inzet van het opbouwwerk heeft 350 straten met afspraken opgeleverd. Het is mogelijk en denkbaar dat van de Rotterdamse straten uiteindelijk 3.000 'actief' (2.500 Opzoomerstraten + 500 MMS) zijn. De bovengrens wordt bepaald doordat straten zich fysiek of sociaal niet lenen voor straatactiviteiten en netwerkvorming.

Het straatwerk draagt bij aan de groei van netwerken.

Stadsbewoners ontwikkelen zich door deelname aan verschillende netwerken. Ze vinden er hun vruchtbare contacten, nuttige kennis en inspiratie. Netwerken zijn met elkaar verbonden door personen, door thematiek en door activiteiten. Het straatwerk kan op al die verbindingen inzetten. Het zal de bewoners verder helpen als de Rotterdamse straatnetwerken verknoopt worden met netwerken op het gebied van vrije tijd, zorg voor ouderen en alleenstaanden, politiek, onderwijs en arbeid. De thematische verbinding van het straatwerk met andere terreinen wordt dan gelegd met het oog op duurzame contacten voor het netwerk in de straat. Het gebruik van internet en eigen websites vergroot de kennis en wervingskracht van straatnetwerken en vermeerderd hun contacten. De bovengrens van dit perspectief wordt bepaald door de mogelijke (over)belasting van de straatnetwerken.

Actieve straten kunnen ook onderling nieuwe netwerken vormen. Dat levert wellicht buurtnetwerken op rond straatthema's. Dit kunnen thema's zijn rond het gebruik van de straat die te groot zijn voor straten afzonderlijk, met mogelijkheden voor nieuwe initiatieven en politieke agendering.

Het eigenaarschap van het straatwerk wordt sterker.

De straatbewoners zijn de eigenaars van het straatwerk. Voor het uitoefenen van die functie moet hun onderlinge verband goed in elkaar steken. Ze moeten er continuïteit in vinden en het moet nieuwe initiatieven voortbrengen. Hun netwerk moet tegelijk sterk en toegankelijk zijn. Door veel zelf organiseren groeien deze eigenschappen.

Naast eigen inzet van bewoners zijn straatnetwerken afhankelijk van middelen en externe omstandigheden. Het belang van goede nabuurschap en een bloeiend straatleven moet altijd bij gemeente en deelgemeenten in beeld zijn, maar ook bij woningcorporaties en andere instellingen. Daar moeten straatnetwerken hun levensverzekering vinden. Het is mogelijk en denkbaar dat het straatwerk naast blijvende steun van het openbaar bestuur ook steun krijgt van semipublieke instellingen. De grens ligt daar waar eigenbelang van instellingen het straatwerk zou gaan domineren.

PERSPECTIEVEN

4. *De diepgang van het straatwerk neemt toe.*

Het straatwerk beslaat een breed spectrum van activiteiten. Actieve bewoners beschikken daardoor over sociaal en cultureel kapitaal. Dit kapitaal wordt vergroot door training en scholing, door contacten met anderen en door variatie in thema's. In de straat groeit het aantal mogelijkheden om voor elkaar iets te betekenen, van vrijetijdsbesteding tot zorg en arbeid. Het straatwerk krijgt zo meer betekenis voor actief burgerschap en de competenties van de straatbewoners nemen toe. Het is mogelijk en denkbaar dat het straatwerk binnen enkele jaren een erkende leerschool is voor stadsburgerschap. De grens daarvan is nog niet in zicht.

Dit is de oogst van een vijftienjarige traditie van Rotterdams straatwerk. Doorgaan in deze lijn geeft de stad het volgende perspectief:

*dat haar bewoners een vertrouwde woonomgeving hebben met veel mogelijkheden voor contact,
dat er meer vertrouwen is tussen bewoners en instellingen,
dat er gerekend kan worden met oproepbare buurten,
dat er levendige relaties zijn tussen bestuur en bevolking,
dat nieuwkomers en gevestigden in de stad vanaf het laagste schaalniveau gestimuleerd worden om van al haar mogelijkheden gebruik te maken.*

De masterclass van de Opzoomeracademie werd gehouden op vier avonden tussen 20 oktober en 1 december 2008. De eerste avond ging over de geschiedenis van sociale interventie in Rotterdam, de tweede over burgerschap in sociaal en politiek opzicht, de derde over dilemma's en perspectieven in het straatwerk en de vierde had het karakter van commentaar op de voorlopige uitkomsten en de verwerking daarvan. Er is in verschillende vormen gewerkt, van lezing tot interview en socratisch gesprek.

Docenten waren:

Henk van der Pols, Piet Huiskens, Anne van Veenen, Joke van der Zwaard, Herman van Gunsteren, Rian Voet, Henk Oosterling, Frans Hengeveld, Ruben Gowricharn en Paul Blondeel.

Deelnemers waren:

Martha Addens, Peter Lubbelinkhof, Bien Hofman, Carmen Burke, Ruza Nolic, Piet Hein Slot, Lisette Halve, Sandra Russner, Palmira Brandao, Harm de Oude, Sherita Thakoerd, Mimoun Hmoumou, Fouad Akka, Rieks Westrik, Liesbeth Smit, Natalie Dupon, Jose Spiering, Frans Schermer, Thessa Bakker, Bart Hertog, Daphne van Houte, Karin Duys, Mathijs van Muijen, Yvonne Bekker, Richard Scalzo, Anton Stapelkamp, Johan Grijzen, Carlos Gonçalves en Karen Bebelaar.

Coördinatie en verslaglegging: *Anda Noordhuis en Jurgen Groenenboom.*

Leiding en eindredactie: *Herman Meijer.*